

Література

1. Іванчікова Р. Народні рухливі ігри з дітьми. / Р. Іванчікова // Дошкільне виховання. – 2005. – № 4. – С. 35.
2. Кудрявцев В. Народна рухлива гра як джерело духовного і фізичного зростання в дошкільному віці. / В. Кудрявцев // Дошкільне виховання. – 1998. – № 11. – С. 5.
3. Міленко В. П. Чи потрібно навчати дітей грати / В. Міленко // Дошкільне виховання. – 2005. – № 4. – С. 5.
4. Павлова Л. Значення рухливих ігор у фізичному розвитку дошкільника / Л. Павлова // Дошкільне виховання. – 2002 – № 4. – С. 51.
5. Приступа Є. Н. Українські народні рухливі ігри, розваги та забави: методологія, теорія і практика. / Є. Н. Приступа, О. В. Слимаківський, О. І. Лук'янченко – Дрогобич : Видання ТзОВ «Вимір», 1999. – 449 с.
6. Смирнова Є. Народні рухливі ігри. Питання теорії. / Є. Смирнова // Дошкільне виховання. – 2002. – № 8. – С. 46.

УДК 37:78

Володимир САЛІЙ

РОЗВИТОК ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розглянуто питання розвитку школярів засобами музичного мистецтва. Акцентовано функцію художнього образу в активізації їхнього внутрішнього світу на шляху художнього й загального зростання.

Ключові слова: мистецька освіта, духовність, особистісне зростання, школярі, мистецтво, художній образ.

The question of development of schoolboys facilities of musical art is considered in the article. The function of image is accented in activation on the way of their artistic and general improvements.

Key words: education in the field of art, spirituality, personality improvements, schoolboys, art, image.

У наш час гостро постає проблема всебічного й гармонійного розвитку особистості школяра, що зумовлює глибоке вивчення феномену художньої свідомості. Її розвиток створює необхідні умови для формування художніх потреб і ідеалів, музичних смаків, формує творче ставлення до світу мистецтва, а також моральні цінності, забезпечує духовний розвиток, саморозвиток і самореалізацію особистості. Предметна сфера застосування художньої свідомості охоплює майже всі психічні процеси, задіяні в актах художньої творчості і сприйняття мистецтва, охоплює широкий спектр форм ідеального моделювання реальності.

Тому розвиток школярів засобами музичного мистецтва є одним з найголовніших завдань сучасної мистецької освіти.

Феномен розвитку школярів акумулює багатовіковий досвід теорій, поглядів, ідей, які допомагають особистості виробити власну палітру ставлень до навколишнього світу й самої себе. Глибинність та багатогранність цієї категорії репрезентує багатоваріантний спектр філософських уявлень про духовність, зумовлених порядком зміни «великих парадигм»: первинність духовного начала у суспільному житті (Платон), універсальність духовної субстанції світу (Гегель), моральність, просвітницьке життя (Г. Сковорода), релігійне почуття (П. Юркевич, В. Соловйов, П. Флоренський), сплав емоційних та інтелектуальних можливостей людини (Л. Толстой), ототожнення з вічними цінностями Добра, Краси, Істини (М. Бердяєв, І. Ільїн, С. Франк), естетичне світопереживання (М. Бахтін, А. Зімель), мораль та самосвідомість (М. Коган) та ін.

Виходячи з положень вітчизняних філософів та педагогів, духовність визначається як «сутнісна якість людини, що втілює активне прагнення знайти найвищий смисл свого існування, співвіднесення свого життя з абсолютними цінностями і тим самим прилучення до духовного універсалу загальнолюдської культури» [3, 12].

Відомі українські вчені-педагоги О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька, Г. Шевченко, О. Щолокова [3; 4; 5; 6; 7] підкреслюють винятковість ролі мистецтва «як світла істини, добра, сповненого багатовіковим естетичним досвідом, що містить потенціал духовного звеличення особистості, спрямування її до досягнення духовної краси і моральної сили людини, заглиблення до таємниць духовної творчості, до усвідомлення сенсу буття» [4, 34]. Тому особливо важливим є залучення до частішого спілкування з творами мистецтва школярів, оскільки цей вік є найбільш бурхливим і відповідальним у формуванні особистості. Спілкування з музичними образами мистецтва, які несуть у собі духовний досвід поколінь, дає змогу молодій людині наблизитися до вершин усвідомлення сутності духовності та розвитку власного внутрішнього світу.

Мета статті – розглянути вплив засобів музичного мистецтва на формування морального й духовного світогляду школярів.

Як відомо, мистецтво є однією із форм суспільної свідомості, яка пізнає і відображає світ за допомогою художніх образів, котрі, за словами Гегеля, «виступають не лише заради себе і свого безпосереднього виявлення, а з тим, щоб задовольнити вищі духовні інтереси, оскільки вони володіють здатністю пробуджувати і зачіпати всі глибини свідомості та їх відгук у душі» [2, 45]. Тож художні образи мистецтва не тільки відображають факти життя, але й несуть у собі специфічні узагальнення життєвих явищ, проникають у їхню сутність, розкривають

їхній внутрішній сенс через емоційно-чуттєві коливання душі. Від категорій наукового мислення музичне мистецтво відрізняється живою безпосередністю, чуттєвістю. У ньому зливаються як риси живого споглядання, так і риси абстрактного мислення. Художній образ – це цілісна та завершена характеристика життєвого явища, яка співвідноситься із художньою ідеєю твору і виявляється у конкретно-чуттєвій, естетично визначеній формі. Розглянемо питання художнього образу, яке тісно пов'язане з музичним образом у мистецтві.

Розуміння сутності та змісту художніх образів мистецтва, звісно, потребує певної підготовки реципієнта, його готовності до роботи розуму й душі. Рівень естетичної грамотності, запас культурологічних знань та уявлень про мистецтво як особливу форму художнього бачення світу є важливою умовою повноцінного сприйняття та розуміння художніх образів. І все ж готовність до *спілкування* з художніми образами, а не лише споглядання і розуміння об'єктивної природи створення їх автором, саме емоційне переживання і співчуття, суб'єктивне їхнє сприйняття відкривають реципієнту світ життя (художніх образів у мистецтві). З цього приводу писав М. М. Бахтін: «Чужі свідомості не можна спостерігати, аналізувати, визначати як об'єкт, як речі – з ними можна лише діалогічно спілкуватися. Думати про них – означає говорити з ними, інакше вони відразу ж повертаються до нас своїм об'єктивним боком: вони замовкають, закриваються і застигають у завершенні об'єктивні образи» [1, 116].

Такий підхід передбачає розуміння художнього образу у єдності *об'єктивного й суб'єктивного* як у створенні його митцем, так і у сприйнятті реципієнтом. Об'єктивне в образі – це все те, що взято безпосередньо з дійсності, суб'єктивне – те, що привноситься до образу творчою думкою художника. Спілкуючись із художнім образом, реципієнт має змогу отримати об'єктивну інформацію щодо його створення (соціальні передумови, рівень розвитку мистецтва, належність до певного художнього напрямку митця тощо) та, водночас, відчути власні суб'єктивні переживання, відчуття, настрої та дати йому свою оцінку. «Специфіка сприйняття художнього образу призводить до того, – зазначає Г. М. Падалка, – що відтворене в художніх образах «приміряється» на себе, зіставляється з уявленнями про те, як би ми діяли в тій чи іншій ситуації» [4, 10].

Такі характеристики художніх образів узагальнюються у його функціях: когнітивній, комунікативній, оцінній. Не менш важливою, на наш погляд, є евристична функція художнього образу (від грец. – знаходжу, відкриваю). Глибина сприйняття художніх образів неодмінно пов'язується із внутрішнім хвилюванням людини через співчуття образам,

питаннями особистісного самовизначення, самооцінки вибору шляхів самовдосконалення і саморозвитку. Саме така здатність художніх образів впливати на активізацію внутрішнього світу особистості через відкриття в собі нових почуттів, переживань має величезне виховне значення.

У підлітковому віці (11 – 15 років), внаслідок анатомо-фізіологічних змін в організмі дитини, пов'язаних із статевим дозріванням, особливо загострюється почуття дорослості, підвищується рівень пізнавальної активності й розумового розвитку, зростає допитливість, виникає прагнення пізнати невідоме, зазирнути у майбутнє «Максималізм самостійності», відкриття власного «Я», зацікавленість власним внутрішнім життям та внутрішнім світом інших людей – постають передумовами, а водночас, і потребами підлітка до самовідкриття, визначення та обрання життєвих та естетичних ідеалів. Усе це надає поштовх до саморозвитку, самоорганізації особистості, саморуку. Тому особливо важливим є забезпечення відповідних організаційних умов у навчально-виховному процесі для спілкування підлітків з мистецтвом, якнайширше слід залучати молодь до надбань духовної культури. Адже спілкування з мистецтвом активізує, передусім, сферу почуттів та переживань людини. Художні образи вимагають від того, хто сприймає, спостережливості, чутливості, співпереживання, відкриваючи і формуючи, водночас, ці властивості молодій людині. Опосередковане, психологічне ненав'язливе залучення учнів до усвідомлення глибинного змісту мистецького твору забезпечує відкриття учневі палітри власних переживань, усвідомлення ним різноманітних чуттєвих станів, збагачує духовні смислотворні ресурси особистості, розширюючи внутрішні зони свободи (що є такими необхідними у підлітковому віці) та продукуючи ті структури особистісного буття, які можуть стати опорою для внутрішнього втілення творчої активності, відкритості, гармонійності, бути матеріалом (навіть ґрунтом) самотворення.

Так, у навчальній практиці вивчення ноктюрнів Ф. Шопена, етюдів Ф. Ліста не можна обмежуватися лише поверховим сприйняттям краси музики, спогляданням художніх образів, пізнанням історії їхнього створення, розглядом технічних засобів їхнього втілення та досконалості форми. Необхідно, щоб учень у звучанні прекрасного твору відчув переживання автора, перейнявся ними, порівняв їх із власними, відкрив у собі нові почуття окриленості, натхнення та інші, можливо, ще йому невідомі.

Цілком погоджуємось із думкою О. П. Щолокової, що «художні образи завжди багатопланові і містять безліч думок, які є актуальними для різних поколінь, а кожна епоха знаходить у класичних творах все нові й нові аспекти та грані, даючи їм свої інтерпретації» [7, 99]. Саме

завдяки цій особливості безсмертні твори Гомера, Мікеланджело, Моцарта, Пушкіна, Бортнянського, Котляревського живуть у сучасній культурі, хвилюють наших сучасників, активізуючи роздуми та почуття кожного у пошуках істини, сенсу життя.

Підбиваючи підсумок, необхідно сказати, що розвиток школярів засобами музичного мистецтва може стати для молодшої людини відкриттям моральних, естетичних ідеалів, рушієм саморозвитку та самотворення, засобом духовного зростання.

Література

1. Бахтин М. Проблемы поэтики Достоевского / М. Бахтин. – М. : Мысль, 1992. – 470 с.
2. Гегель Г. Эстетика : в 4 т. / Г. Гегель. – М., 1968. – Т. 1.
3. Олексюк О., Ткач М. Педагогіка духовного потенціалу особистості : сфера музичного мистецтва : навч. посіб. / О. Олексюк, М. Ткач. – К. : Знання України, 2004. – 264 с.
4. Падалка Г. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
5. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посібник / О. Рудницька. – К. : «Інтерпроф», 2002. – 270 с.
6. Шевченко Г., Бутенко Л., Шкурин А. Поэтический образ морали в искусстве: опыт нравственного воспитания старшеклассников / Г. Шевченко, Л. Бутенко, А. Шкурин. – Луганськ : Альма-Матер, 2002. – 166 с.
7. Щолокова О. Основи професійної художньо-естетичної підготовки майбутнього вчителя / О. Щолокова. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 1996. – 170 с.

УДК 796(4)

Ірина ТУРЧИК

ШКІЛЬНИЙ СПОРТ У КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Стаття присвячена вивченню досвіду зарубіжних держав у сфері популяризації та організації шкільного спортивного руху. З'ясовано, що спорт відіграє важливу роль у навчально-виховному процесі школи; завданнями шкільного спорту в більшості європейських країн є: надання можливості займатися спортом усім дітям незалежно від ступеня талановитості; шкільний спорт сприяє єдності, зближуючи усіх членів шкільного колективу та сприяє зміцненню здоров'я школярів, що є найвагомим аргументом у сучасному світі.

Ключові слова: *шкільний спорт, Великобританія, Німеччина, фізичне виховання.*

This article is devoted to studying the experience of foreign countries in promoting and organizing school sports movement. It was found that sport plays an important role in the educational processes of school tasks of school sport in most European